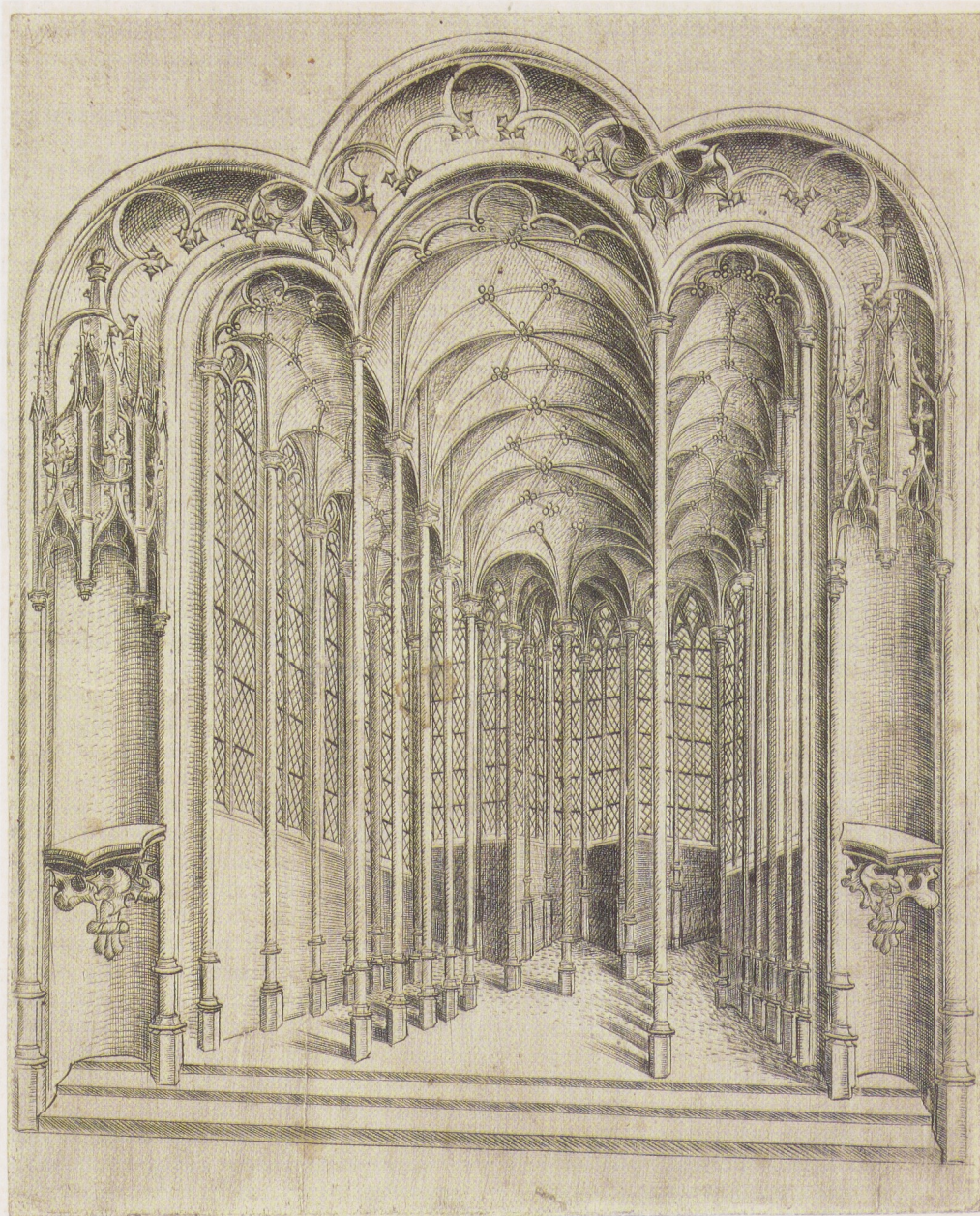

Meester W met de sleutel, Gotisch kerkinterieur, ca. 1490

Met uitzondering van Martin Schongauer, Israhel van Meckenem en Allart du Hameel zijn de vijftiende-eeuwse noordelijke graveurs zelden met naam en toenaam bekend. De artistieke persoonlijkheid van een aantal van hen is alleen op stilistische gronden te reconstrueren, waarbij aan hun werk een noodnaam is verbonden, zoals bijvoorbeeld de Meester van de Speelkaarten of de Meester van het Amsterdamse Kabinet. In andere gevallen is deze noodnaam afgeleid van een monogram, dat in de vorm van een lettercombinatie op sommige gravures is aangebracht, zoals bij de Meester E.S. In de vijftiende-eeuwse Nederlandse grafiek zijn de belangrijkste prentenmakers vrijwel allemaal monogrammist: Meester FVB, Meester W met de sleutel – beiden waarschijnlijk in de Zuidelijke Nederlanden werkzaam – en de Meester IAM van Zwolle. Hoewel van de meeste van hun prenten slechts enkele afdrucken bewaard zijn, die dan nog vaak incompleet of beschadigd zijn, is van alle drie kunstenaars een redelijk omvangrijk oeuvre bekend. Het Rijksprentenkabinet kan van het werk van deze vroege Nederlandse graveurs weinig laten zien. In de verzameling van baron van Leyden, die de basis vormt voor de huidige verzameling van het kabinet, was de vijftiende-eeuwse grafiek, met uitzondering van de unieke groep drogenaaldprenten van de Duitse Meester van het Amsterdamse Kabinet (en een representatieve groep prenten van Schongauer en Meckenem),

slechts mager vertegenwoordigd. Waarschijnlijk waren dergelijke vroege prenten al in de achttiende eeuw, toen deze verzameling gevormd werd, uitzonderlijk zeldzaam. De hoge prijzen, die in deze eeuw in toenemende mate met goede kwaliteit en zeldzaamheid verbonden zijn, hebben zelden ruimte gelaten voor belangrijke aanvullingen op dit gebied. Het is daarom des te verheugender dat in de afgelopen jaren van de drie, hierboven genoemde, vroege monogrammist – met steun van de Rijksmuseum-Stichting of de Vereniging Rembrandt – belangrijke bladen verworven konden worden: in 1980 van de Meester IAM van Zwolle, *Christus op de olijfberg* (L.3) en *De Bewening van Christus* (L.7); in 1985 van de Meester FVB, *De Verkondiging* (L.4) en in 1986 van de Meester W met de sleutel, het *Gotische kerkinterieur* (L.55).¹ Deze bijdrage beperkt zich tot de laatstgenoemde prent van de Meester, wiens merkteken de letter W is met een huismerk in de vorm van een gestileerde sleutel. Aangenomen wordt dat deze monogrammist omstreeks 1480 als edelsmid in Brussel of Brugge werkzaam was; op stilistische gronden kunnen zijn prenten tussen ca. 1470 en 1490 gedateerd worden. Onder de 81 van hem bewaarde prenten zijn er, behalve de gebruikelijke religieuze onderwerpen, – voor die tijd unieke – afbeeldingen van schepen en krijgsscènes, en verder vooral ornamentprenten.² Het Rijksprentenkabinet bezat drie van zijn fraaie ornamentprenten: ontwerpen

Afb. 9. Meester W met de sleutel, Gotisch kerkinterieur.
Gravure, 164 × 133 mm.

voor een *Bisschopsstaf* (L.49b), een *Gotische monstrans* (L.55) en voor een *Gotisch baldakijn* (L.68)³

Naast ornamentale ontwerpen, is er ook een aantal prenten, waarop met een zeker gevoel

voor perspectief, een interieur van een gotische kapel of kerk is afgebeeld. De in 1986 verworven prent is daar één van de mooiste voorbeelden van. In een ornamentaal kader is een driebeukig kerkkoor afgebeeld, dat de

vorm van een hallekerk heeft, waarbij de kruisgewelven door uiterst ranke zuilen gedragen worden. Hoewel er nog geen sprake is van een renaissance perspectief met een duidelijk verdwijnpunt, is alles gedaan om optisch een overtuigende ruimtesuggestie te bereiken; de drempel met treden naar het koor is scheef gelegd, om daarmee door een asymmetrisch standpunt de dieptewerking te versterken, waarbij de zuilen rechts op één lijn komen te liggen en deze vijf alleen door slagschaduw zijn aangeduid. De ornamentale omlijsting met de driepassen in de bogen en de baldakijnen maakt al duidelijk dat het hier niet om een 'portret' of een ontwerp van een kerkinterieur gaat, maar eerder om een model voor een schrijnwerker, beeldhouwer, schilder of goudsmid. De ruimte zou gevuld kunnen worden met figuren, zeker wanneer de twee smalle rijen kolommen vervangen worden door druipers. Dergelijke met laat gotisch ornament omlijste architecturale vormen vindt men in altaarkasten en memorie-tafels uit deze periode. Met een dunne stift is de tekening in de plaat gesneden, waardoor de suggestie van licht en schaduw door een subtiel samenspel van uiterst fijne parallelle lijntjes is ontstaan. Pas in de tweede staat, waarbij schaduwen met arceringen zijn versterkt, is het merkteken W met de sleutel toegevoegd.

Onze afdruk is het fraaiste en best bewaarde van de vier bekende exemplaren van de prent.⁴ Het blad, dat afkomstig is uit de verzameling van de Hertog van Devonshire, kon dankzij substantiële bijdragen van zowel de Rijksmuseum-Stichting als het F. G. Waller-Fonds verworven worden.⁵

J.P. F. K.

Noten

¹ Zie 'Keuze uit de aanwinsten', *Bulletin van het Rijksmuseum*, resp. 29 (1981), pp. 32-33, 46-47; 34 (1986), pp. 39, 51 en 35 (1987), pp. 111-12, 117.

² Zie over de prenten van Meister W met de sleutel, Max Lehrs, *Meister WA*, Leipzig 1895; W. Boerner, *Meister WA*, Leipzig 1923; Max Lehrs, *Geschichte und Kritischer Katalog des Deutschen, Niederländischen und Französischen Kupferstichs im XV. Jahrhundert*, Wien 1908-34, deel 7, pp. 1-101.

³ Marijnke de Jong en Irene de Groot, *Ornamentprenten in het Rijksprentenkabinet - deel I, 15de & 16de eeuw*, Amsterdam/'s-Gravenhage 1988, nrs. 116, 118 en 121.

⁴ Zie Lehrs VII, *op.cit.* (noot 2), pp. 91-92, nr. 63. Het enige bekende en bij Lehrs, *Meister WA, op.cit.* (noot 2), pl. XIX afgebeelde, exemplaar van de tweede staat, dat zich in Bautzen (bij Dresden) bevond, is in de laatste wereldoorlog verloren gegaan. Van de andere twee bekende exemplaren is de afdruk in Oxford even fraai van druk maar direct langs de rand van de voorstelling afgesneden; bij de afdruk in Brussel is ruim 10 cm aan de onderzijde afgeknipt, waardoor de ruimtewerking geheel verloren gaat.

⁵ In het voorjaar van 1986 gekocht van de Londense kunsthandel Artemis. Het exemplaar is afkomstig uit de verzameling van de Duke of Devonshire, Chatsworth Settlement, Christie, Londen 5 december 1985, nr. 1 (ten onrechte als tweede staat); inv.nr. prenten 1986: 42.